

Трапляється також заміна слова словосполученням в перекладі:

...gdzie na wieczorną **przekąskę** zbierali się właściciele składów bielizny i składów win... // ...куди ввечорами сходились **winiutu i zakusiti** власники магазинів білизни та винних погребів... У цьому прикладі відбулася заміна слова **przekąskę** словосполученням **winiutu i zakusiti** з модифікацією змісту. Це відбулося тому, що слово **przekąska** у польській мові має значення: 2. zwykle w lm «wędlina, ryba itp. podawana przed obiadem czy kolacją lub do wódki (ковбаса, риба і т. ін., що подається перед обідом чи вечерею, або до горілки)» [4, 774], в українській мові слово **winiutu** означає: «Вживати алкогольні напої, мати схильність до них» [3, т. 1, с. 450.], а **zakusiti** означає: «закушувати» [3, т. 3, с. 176.]; «Заїдати що-небудь випите (вино, горілку і т. ін.) або з'їдене» [3, т. 3, с. 178.].

Таким чином, найчастіше серед граматичних трансформацій в українських перекладах польських творів трапляються категорійні заміни (заміни у перекладі роду, числа, відмінка, часу, стану) та частиномовні заміни, а також членування речень, додавання та вилучення лексичних одиниць, що пояснюється особливостями граматичних систем української та польської мов. Зазвичай такі граматичні трансформації носять формальний характер, тобто змінюється форма, а незмінним залишається зміст.

Список використаної літератури:

1. Литвин І. М. Перекладознавство. Навчальний посібник / І. М. Литвин. – Вид. 4-те, допов. – Черкаси : видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. – 240 с.
2. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
3. Словник української мови. В 11 т. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.
4. Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN / pod red. A. Markowskiego. – Wydanie drugie, 4 dodruk. – W. : Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2003. – 1786 s.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Литвин І. М.

В. О. Палій

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МІЖМОВНІ СИНОНІМИ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ М. БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»

Метою нашої розвідки є аналіз міжмовних синонімічних відповідників в українському перекладі роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита».

Умовно виділяємо три групи синонімічних відповідників в оригіналі та перекладі. Перша група міжмовних синонімів в оригіналі та українському перекладі роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита» представлена міжмовними синонімами-дублетами, які Я. Рецкер кваліфікує як еквіваленти [3, 11]. В. Виноградов такі відповідники називає прямими, традиційно усталеними словниковими еквівалентами, які на міжмовному рівні можна кваліфікувати як повні міжмовні синоніми [2, 83]. О. Селіванова відносить їх до лексичних формальних трансформацій, за яких змінюється форма, а незмінним залишається зміст – «формальні синонімічні трансформації на лексичному рівні в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують в мові перекладу однаковий із вихідною мовою семний набір» [4, 458].

У перекладі роману Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» Юрій Некрутенко часто застосовує формальні трансформації – абсолютні міжмовні синоніми:

– *А он сказал, что деньги ему отныне стали **ненавистны**, – объяснил Иешуа странные действия Левия Матвея... // – А він сказав, що віднині гроші стали **ненависні** йому, – пояснив Іешуа дивні вчинки Левія Матвія...*

В оригіналі та перекладі вжито міжмовні синоніми-дублети: *ненавистный* – «внушающий злобу, отвращение, ненависть» [5]; *ненависный* – «який виражає ненависть, огиду до кого-, чого-небудь» [6].

– *А то выходит по твоему **рассказу**, что он действительно родился!..*

// *А то виходить із твоєї розповіді, що він справді народився...*

Перекладач замінює російську лексему *рассказ* – «словесное описание, изложение каких-н. событий» українським синонімом *розповідь* – «усне, словесне повідомлення про когонебудь, що-небудь» – ці відповідники також абсолютні міжмовні синоніми.

– *Нет ни одной восточной религии, – говорил Берлиоз // – Нема жодної східної релігії, – говорив Берліоз.*

За даними двомовного словника російської й української мов: *восточный* – «имеющий отношение к религиям» [5] // *східний* – «має відношення до східного світосприйняття, релігії» [7]; *говорить* – «выражать устной речью какие-нибудь мысли, устно сообщать что-то» [5] // *говорити* – «Усно висловлювати думки, погляди; розповідати про що-небудь» [6].

Таким чином, перекладач доволі часто застосовує формальні трансформації – абсолютні міжмовні синоніми – словникові прямі відповідники, які в обох мовах мають тотожне значення.

Друга група міжмовних синонімів представлена міжмовними відносними синонімами (В. Виноградов). За О. Селівановою, формально-змістові трансформації на лексичному рівні в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують в мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір, актуалізований контекстом повідомлення [4, 459]. Р. Міньяр-Белоручев такі трансформації кваліфікує як синонімічні заміни:

Берлиоза охватил сильный страх... // Берліоза охотив великий страх...

Перекладач вдало використав синонімічну заміну *сильный* // *великий*. Обидва синоніми мають місце в двох мовах: *сильный* – 4 ЛСВ: «Значительный (по величине, степени)» [5]; *великий* – «Значний своїми розмірами, величиною» [6].

... *Брови черные, но одна выше другой. Словом – иностранец // ... Брови чорні, але одна вища за другу. Словом – чужоземець.*

Пор. словникові значення: *иностранец* – «Лицо, принадлежащее к гражданам чужой страны» [5] // *чужоземець* – «Людина родом з чужих земель, представник чужої країни, держави» [6]. Ці композити мають різну мотивацію у двох мовах: *иностранец* – ‘с иной страны’; *чужоземець* – ‘з чужої землі’.

... *шофер опять вклеил непечатные слова, – а червонца нету. Вчера в этом Варьете (непечатные слова) какая-то гадюка – фокусник сеанс с червонцами сделал (непечатные слова) // ... шофер знову вклеїв нецензурні слова. – А червінця немає. Вчора в цьому Вар’єте (нецензурні слова) якась гадина-фокусник сеанс з червінцями зробив (нецензурні слова)...*

Семантичні синоніми функціонують в російській та українській мовах з такими значеннями: *непечатный* – «Недопустимый в речи или печати по непристойности» [5] // *нецензурный* – «Який не відповідав вимогам цензури, заборонений нею» [6].

Третю групу міжмовних синонімів складають синонімічні відповідники, які відрізняються оцінно-емотивними, експресивними та функціонально-стилістичними відтінками значень, тож О. Селіванова виокремлює у конотативному плані оцінно-емотивні, експресивні та функціонально-стилістичні трансформації [4].

Функціонально-стилістичні трансформації представлені втратою або виникнення в перекладному тексті функціонально-стилістичного забарвлення мовних одиниць. У перекладі роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита» перекладач використовує стилістично марковані слова, замінюючи нейтральні слова оригіналу:

Даю сдачи три рубля. Ушел! Я полез в кошелек, а оттуда пчела – тят за палец! Ах ты!... // Даю решти три рублі. Пішов. Я поліз у гаман, а звідти бджола – як штигоне у палець! Ах ти!...

Нейтральне (міжстильове) слово *кошелек* – «Небольшая сумочка для денег» [5] у перекладі замінено застарілим словом *гаман* – «Шкіряна сумочка для грошей» (за даними російсько-українського словника: *кошелек* – «гаманець; гаман (заст.)» [6]).

Офіційно-ділову лексику – різновид книжної лексики, що вживається в діловій переписці, офіційних документах – перекладач замінив нейтральною лексикою: *Утром в пятницу, то есть на другой день после проклятого сеанса, весь наличный состав служащих*

*Варьете смотрел на то, что делается под стеною Варьете... // Уранці в п'ятницю, тобто наступного після проклятого сеансу дня, усі присутні службовці Вар'ете дивились на те, що діється під стіною Вар'ете... Відповідники функціонують в російській та українській мовах з такими значеннями: *наличный (состав)* – «Имеющийся налицо, в наличности» [5]; *присутні* – «Який перебуває в якому-небудь місці в певний час; протилежне відсутній»; *наличный (состав)* – «(наличный) наявний, (присутствующий) присутній» [6].*

Таким чином, щоб зберегти семантику та форму, денотативну, конотативну, стилістичну, культурну та прагматичну інформацію текстів оригіналу та перекладу, Ю. Некрутенко застосував формальні синонімічні трансформації (міжмовні синонімічні еквіваленти) та формально-змістові синонімічні трансформації у денотативному плані – міжмовні відносні (семантичні) синоніми; у конотативному плані – міжмовні стилістичні синоніми.

Список використаної літератури:

1. Литвин І. М. Перекладознавство. Навчальний посібник / І. М. Литвин. – Вид. 4-ге допов. – Черкаси: видавець Ю. А. Чабаненко, 2016. – 218 с.
2. Виноградов В. С. Перевод: общин и лексические проблемы. Учебное пособие / В. С. Виноградов. – 3-у изд., перераб. – М.: КДУ, 2006. – 240 с.
3. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: В. Валент, 2004. – 240 с.
4. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 418 с.
5. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков. – М.: «Аделант», 2013. – 800 с.
6. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>
7. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlit.org>

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Литвин І. М.

Є. А. Плита

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ ІМЕН В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ КАЗКИ Р. ДАЛА «ЧАРЛІ ТА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

Роль художньої літератури в житті сучасного суспільства є надзвичайно важливою. Переклад творів набуває особливої ваги, оскільки дає можливість ознайомитися з творчими надбаннями письменників, які належать до різних культур та традиції. Переклад художньої літератури – складний вид роботи, що передбачає володіння особливими вміннями та навичками. Для створення адекватних художніх текстів мовою перекладу необхідно ретельно відбирати мовні засоби та вміло використовувати перекладацькі трансформації [4, 67].

Актуальність нашого дослідження обумовлена зростанням популярності художньої літератури в жанрі фентезі, до якого належить казка Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика». У таких творах створений фантазією автора чужий світ поступово стає для читача своїм, тобто відбувається вторгнення авторського світогляду в ментальний світ читача. Це досягається завдяки продуманому відбору різних мовних засобів, особливостям їхнього індивідуально-авторського використання та численним запропонованим читачу ігровим маскам [5, 159].

Метою статті є аналіз способів відтворення власних імен в українському перекладі казки Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика».

У перекладознавстві традиційно переклад власних назв та імен відбувається шляхом використання транскрипції, транслітерації, фонографічної заміни за традицією та їхньої комбінації, які професор О. О. Селіванова відносить до фонографічних трансформацій [3, 70].

При перекладі імен перекладач В. Морозов часто вдається до використання транскрипції – формального пофонемного перетворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу [1, 220]: *Grandpa Joe and Grandma Josephine on this side, Grandpa George and Grandma Georgina on this side (1, 8) // Дідунь Джо та бабуся Джозефіна лежали з одного*